

RZECZNIK PRAW DZIECKA
Monika Horna-Cieślak

Warszawa, 14 kwietnia 2025 r.

ZZS.422.7.2025.KS

(w odpowiedzi należy podać ten znak sprawy)

Szanowny Pan
Tomasz Chróstny
Prezes
Urzędu Ochrony Konkurencji
i Konsumentów

Szanowny Panie Prezesie,

przedmiotem mojego zainteresowania jest ochrona dzieci i młodzieży przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych oraz wszelkich nowych wyrobów – zarówno tych zawierających nikotynę jak i beznikotynowych – które dotychczas nie zostały jeszcze zdefiniowane w ustawie z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 700) a są dostępne na rynku i używane przez dzieci i młodzież.

Jednym z zagadnień szczególnie mnie niepokojących jest użytkowanie przez małoletnich produktów przeznaczonych do palenia lub wapowania: e-papierosów jednorazowych (z ang. disposable vapes lub disposable e-cigarettes), waporyzatorów, e-papierosów oraz saszetek z nikotyną lub nikotyną syntetyczną (tzw. snusów).

Przypomnieć należy, że w 2020 r. na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka Instytut Badań Pollster przeprowadził badanie¹ wśród polskiej młodzieży na temat używania papierosów oraz e-

¹ Informacja nt. badania dostępna: <https://brpd.gov.pl/2020/12/28/alarmujace-wyniki-badan-e-papierosy-staly-sie-nalogiem-mlodziezy/>

papierosów.² Z badań tych wynika, że ponad połowa (55%) młodzieży poniżej 20. roku życia sięgnęła przynajmniej raz po papierosa lub e-papierosa. Zdecydowana większość młodzieży (67%) próbowała zarówno papierosów tradycyjnych, jak i e-papierosów. E-papierosy są bardziej popularne niż tradycyjne papierosy wśród młodzieży w wieku 16-17 lat - aż 34% tych osób pali od ponad roku, 31% - od dwóch do pięciu lat, a 4% ponad 5 lat.

Wszyscy badani (93%), którzy palili kiedykolwiek, uważają, że palenie uzależnia, jednak istotnie mniejszy odsetek ma takie przekonanie o e-papierosach (75%) niż o papierosach tradycyjnych (92%). Aż 72% palaczy poniżej 20. roku życia deklaruje, że pali regularnie.

Małoletni, jak wynika z ich odpowiedzi, nie mają większego kłopotu z zakupem e-papierosa. Samodzielnie - mimo formalnego prawnego zakazu takiej sprzedaży - kupuje je aż 56% palących 16- i 17-latków, głównie w sklepach z e-papierosami, kioskach i supermarketach. Dla 3% z nich e-papierosy kupują rodzice, a 36% korzysta z pomocy pełnoletnich znajomych.

E-papierosy zerówki, czyli liquidy bez zawartości nikotyny, pali od czasu do czasu 68% młodzieży. Połowa e-palaczy uważa, że nie szkodzą zdrowiu, a 37% że nie uzależniają. Ponad połowa młodych ludzi (51%) przyznaje, że o e-papierosach wie mało, ale ta wiedza im wystarcza. Dla 58% młodych ludzi e-palanie jest modne.

Najbardziej popularnym smakiem e-papierosa wybieranym przez młodzież jest smak owocowy (90 procent). Co drugi palacz - 52 procent - wybiera smak miętowy. Ale przywiązanie do ulubionego smaku jest bardzo słabe. **Jeśli z rynku zniknęłyby e-papierosy smakowe, aż 87 procent dalej by paliło dostępne e-papierosy**, kolejne 5 procent zaczęłoby palić papierosy tradycyjne, a tylko 5 procent rzuciłoby palenie.

E-papierosy zerówki, czyli liquidy bez zawartości nikotyny, pali od czasu do czasu 68 procent młodzieży. Połowa e-palaczy uważa, że nie szkodzą zdrowiu, a 37 procent, że nie uzależniają.

Najczęściej postrzegana różnica między e-papierosami a tradycyjnymi to taka, że e-papierosy ładniej pachną - twierdzi tak 87 procent polskiej młodzieży. Dla 62 procent e-

² Wnioski płynące z tego badania są zbieżne z wynikami badań przeprowadzonych w 2019 r. przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) w przedmiocie konsumpcji nikotyny, z którego także wynika jednoznacznie, że papierosy elektroniczne niezmiennie cieszą się największą popularnością wśród młodzieży.

papierosy są smaczniejsze, a 58 procent uważa, że łatwiej jest ukryć e-papierosa przed rodzicami, bo jest bezzapachowy. Dla 58 procent e-palenie jest modne, dla 42 procent tańsze, a dla 40 procent bezpieczniejsze dla osób przebywających w otoczeniu e-palacza.

W latach 2023-2024 r., w ramach kampanii edukacyjnej "Wdychasz czy oddychasz?" prowadzonej w szkołach podstawowych i średnich przez Stowarzyszenie Walki z Rakiem Płuca oddział Szczecin przeprowadzone zostało badanie mające na celu poznanie poziomu świadomości oraz wzorców użytkowania produktów zawierających nikotynę wśród młodzieży - Badanie „Palenie papierosów i wapowanie – badanie młodzieży szkolnej”. Wyniki tego badania wskazują, że **e-papierosy są już najpopularniejszą używką nikotynową wśród młodzieży w wieku szkolnym**. Do ich codziennego używania przyznaje się blisko połowa uczniów (47,6%), z czego co piąty (21,3%) sięga po e-papierosy jednorazowe głównie ze względu na dostępność oraz atrakcyjne, słodkie smaki. 7 na 10 (76,8%) uczniów szkół podstawowych i średnich biorących udział w badaniu ma już za sobą inicjację nikotynową. Co trzeci uczeń (30%) używający jednorazowego e-papierosa deklaruje, że zużywa go całkowicie zaledwie w dobę lub nawet krócej.

Obecnie 6 na 10 uczniów (64,9 %) przyznaje się do palenia lub używania wyrobów nikotynowych codziennie lub raz na jakiś czas. Blisko połowa uczniów (47,6%) deklaruje codzienne używanie e-papierosów. Co dziewiąty uczeń (11,4%) stwierdza, że codzienne pali papierosy, a 4,4% uczniów przyznaje się do codziennego używania podgrzewaczy tytoniu.

Głównym produktem inicjującym styczność nieletnich z nałogiem jest e-papieros, najczęściej ten jednorazowego użytku (26%). Na e-papierosa jako wyrób inicjujący kontakt z nałogiem wskazuje 42,4% uczniów. Co trzeci uczeń (34,2%) wymienia w tym kontekście papierosa tradycyjnego. Podgrzewacze tytoniu jako wyrób inicjacyjny wskazuje 1,5% uczniów.

Pomimo obowiązującego zakazu sprzedaży osobom poniżej 18 r.ż. większość niepełnoletnich uczniów (57%) dokonuje zakupów wyrobów z nikotyną osobiście w sklepie

stacjonarnym. Co dziewiąty uczeń (11%) deklaruje zakup takich produktów w Internecie, również pomimo zakazu sprzedaży takich produktów na odległość.³

W Biurze Rzecznika Praw Dziecka już w 2021 r. uznano za zasadne zainicjowanie wieloetapowych działań na rzecz co najmniej spowolnienia trendu konsumpcji wyrobów tytoniowych i wyrobów powiązanych przez młodzież i zintensyfikowanie działań – w tym profilaktycznych – w tym zakresie.

W 2021 r. Rzecznik Praw Dziecka w tej sprawie skierował wystąpienia generalne do:

- 1) Ministra Zdrowia - o podjęcie działań we wskazanym obszarze oraz sprawozdanie wyników podejmowanych przez resort zdrowia inicjatyw na rzecz ograniczania konsumpcji wyrobów tytoniowych i używania e-papierosów przez dzieci i młodzież;
- 2) Ministra Edukacji i Nauki - o podjęcie działań we wskazanym obszarze oraz sprawozdanie wyników podejmowanych przez resort edukacji inicjatyw na rzecz ograniczania konsumpcji wyrobów tytoniowych i używania e-papierosów przez dzieci i młodzież;
- 3) Głównego Inspektora Sanitarnego - o podjęcie działań we wskazanym obszarze oraz o przekazanie informacji na temat inicjatyw podejmowanych przez Główny Inspektorat Sanitarny w zakresie wyrobów tytoniowych i e-papierosów oraz ich użytkowania przez dzieci i młodzież.

Temat używania przez dzieci i młodzież wyrobów tytoniowych pozostawał w zainteresowaniu Biura Rzecznika Praw Dziecka.

W 2023 r. w Biurze Rzecznika Praw Dziecka analizie poddano także sprawę nadużyć w promocji użytkowania podgrzewaczy tytoniu i możliwych nieprawidłowości występujących w związku z marketingiem tych nowatorskich wyrobów tytoniowych.

W efekcie powyższego sformułowano wniosek, iż ustawa o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych zasadniczo reguluje promocję wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów

³ Stowarzyszenie Walki z Rakiem Płuca oddział Szczecin, Badanie „Palenie papierosów i wapowanie – badanie młodzieży szkolnej” źródło: <https://www.rakpluca.szczecin.pl/pdf/20240227-notatka-prasowa.pdf>

tytoniowych. Jednak pojawianie się nowatorskich wyrobów tytoniowych takich jak podgrzewane wyroby tytoniowe i ich podgrzewacze determinuje konieczność dostosowania regulacji prawnych w tym zakresie do zmian rynkowych. Dnia 23 listopada 2023 r. Rzecznik Praw Dziecka wystąpił do Minister Zdrowia z wnioskiem o podjęcie inicjatywy zmiany ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych w zakresie reklamy i promocji nowych nowatorskich wyrobów tytoniowych. Celem ustawodawcy powinno być bowiem doprecyzowanie zagadnień dotyczących zakazu reklamy i promocji również w odniesieniu do nowatorskich wyrobów.

Od lutego 2024 r. monitoruję etapy opracowywania i wprowadzenia regulacji prawnych⁴ ograniczających dostęp do wyrobów tytoniowych i nowych wyrobów do palenia, w szczególności w zakresie wprowadzenia zakazu sprzedaży jednorazowych e-papierosów.

W dniu 30 maja 2024 r. skierowałam wystąpienie do Minister Zdrowia, w którym zwróciłam się o przekazanie stanowiska w sprawie:

- 1) wprowadzenia zakazu sprzedaży smakowych, jednorazowych e-papierosów Polsce i etapu działań resortu zdrowia w tej kwestii;
- 2) uregulowania obrotu beznikotynowymi e-papierosami i wprowadzenia możliwości ich sprzedaży wyłącznie osobom pełnoletnim;
- 3) doprecyzowania zagadnień dotyczących zakazu reklamy i promocji w odniesieniu do nowatorskich wyrobów i działań resortu zdrowia w tej kwestii.

Raport Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) przygotowany na 8. Posiedzenie Państw-Stron Ramowej Konwencji Światowej Organizacji Zdrowia o Ograniczaniu Użycia Tytoniu (*WHO Framework Convention on Tobacco Control - FCTC*) wskazał Polskę jako państwo z największym na świecie odsetkiem osób nieletnich, które kiedykolwiek używały elektronicznych papierosów.⁵ Wskazuje to, że młodzi ludzie nadal wykazują tendencje do użytkowania

⁴ dwa projekty nowelizacji ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (UD86 i UC18) oraz projekt ustawy o zmianie ustawy o podatku akcyzowym, ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw.

⁵ FCTC/COP8/10

nikotyny a obecnie dostrzegane jest również, że chętnie ulegają nowym trendom w korzystaniu z nowatorskich urządzeń do jej spożywania.

Z danych przekazanych mi przez Wiceministra Zdrowia⁶ wynika, że „(...) W przypadku młodzieży w wieku 13-15 lat w Polsce w 2022 r. elektroniczne papierosy były używane przez około 23,4% dziewcząt i 21,2% chłopców. Częstość używania elektronicznych papierosów wśród polskich nastolatków stawia ich pod tym względem w czołówce krajów Unii Europejskiej. Przedmiotowe wyniki badań potwierdza raport Światowej Organizacji Zdrowia dotyczący palenia elektronicznych papierosów, przygotowany na posiedzenie Państw-Stron Ramowej Konwencji Światowej Organizacji Zdrowia o Ograniczaniu Użycia Tytoniu(FCTC), wskazujący Polskę jako państwo z największym na świecie odsetkiem osób nieletnich, które kiedykolwiek używały tego rodzaju produkty (w Polsce odsetek osób w wieku 15-19 lat, które kiedykolwiek spróbowały elektronicznych papierosów wzrósł z 16,8% do 62,1%).” Popularnością wśród polskich dzieci i młodzieży cieszą się w szczególności jednorazowe e-papierosy, do których bez wątplenia małoletni mają – niestety – praktycznie swobodny dostęp.

W ostatnich latach rośnie trend używania w szczególności smakowych, jednorazowych e-papierosów. W znacznej mierze, trend ten odnosi się do osób poniżej 18 roku życia, na co wpływ ma niewątpliwie działania wytwórców tego typu produktów polegających na oferowaniu słodkich i lubianych przez małoletnich smaków tych wyrobów, kolorowych i atrakcyjnych dla dzieci opakowań oraz szczególnej ekspozycji tych wyrobów w punktach sprzedaży detalicznej.

Z dostępnych danych wynika, że Biuro ds. Substancji Chemicznych w 2022 r. zarejestrował wzrost nowych produktów typu jednorazowe e-papierosy z liczby 511 w 2021 r. do liczby 2283 w roku kolejnym. Zgodnie z raportem⁷ Instytutu Prognoz i Analiz Gospodarczych pt. „Rynek jednorazowych e-papierosów w Polsce” w Polsce sprzedano w roku 2023 prawie 100 milionów sztuk jednorazowych e-papierosów. Zauważyć należy, że do tej pory beznikotynowe płyny nie podlegały zgłoszeniu do Biura ds. Substancji Chemicznych.

⁶ pismo ZPP.054.658.2024.JS z dnia 10 lipca 2024

⁷ Instytut Prognoz i Analiz Gospodarczych, Rynek jednorazowych e-papierosów w Polsce, https://www.ipag.org.pl/Content/Uploaded/files/2024_02_01_Raport_IPAG_e-papierosy.pdf

W naszym kraju nie wdrożono przy tym w ostatnich latach żadnych skoordynowanych i adekwatnych działań na rzecz badań tego typu produktów pod kątem ich składu i bezpieczeństwa stosowania, badań przy rejestracji nowych produktów tego rodzaju, kontroli obrotu tymi produktami i zasad ich dopuszczania do obrotu. Z przykrością należy zauważyć, że dotychczasowa polityka wobec nowych wyrobów do palenia, w szczególności jednorazowych papierosów, w konsekwencji doprowadziła do corocznego wzrostu sprzedaży tych produktów oraz narastającego trendu użytkowania tych produktów przez osoby małoletnie.

Z pewnością niezwykle ważne są przyjęte przez Radę Ministrów 21 stycznia 2025 r. zmiany nowelizujące ustawę o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (w zakresie m.in. wprowadzenia zakazu sprzedaży osobom niepełnoletnim wszystkich jednorazowych i wielorazowych e-papierosów, w tym beznikotynowych oraz zakazu sprzedaży e-papierosów bez nikotyny w automatach i przez Internet i zakaz ich reklamowania), a także przyjęte już rozwiązanie dotyczące akcyzy na te produkty⁸. Niezależnie od powyższego, bezsprzeczne argumenty na rzecz podjęcia niezwłocznych i skutecznych działań przez wszystkie właściwe instytucje i organy w powyższym obszarze zostały przedstawione w piśmie Zastępcy Dyrektora ds. Analiz i Strategii w Zdrowiu Publicznym Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego PZH - Państwowy Instytut Badawczy z dnia 15.01.2025 r. Z.521.1.2025.

Wobec powyższego, stosownie do art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 292), zwracam się z prośbą o przekazanie informacji o dotychczasowych działaniach Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Inspekcji Handlowej - w zakresie właściwości tych organów - w odniesieniu do zagadnienia stanowiącego przedmiot niniejszego wystąpienia, w tym o wskazanie stanowiska wobec postulatów NIZP PZH-PIB i działań zainicjowanych tym wystąpieniem.

⁸ Ustawa z dnia 20 lutego 2025 r. o zmianie ustawy o podatku akcyzowym, ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw

Z wyrazami szacunku

Monika Horna-Cieślak

Rzecznik Praw Dziecka